

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Viite:

Imppola, J. J. (2023). Rahojen keräilyn ABC: Osa S1 eli seteliraha. *Keräilyuutiset*, 34(4), 28–36.

Rahojen keräilyyn

ABC

Osa S1 eli seteliraha

Niin kauan kun on ollut jonkinlaista kirjoituslajusta sopivaa materiaalia ja kirjoitustaitoa, on ollut olemassa kaikenlaisia velkakirjoja ja lainatodistuksia. Mitä on paperiraha? Karkeasti ottaen dokumentti, jota voi enemmän tai vähemmän laajasti käyttää maksuvälineenä. Mitä luotettavampi ja tutumpi on sen liikkeellelaskija, sitä todennäköisemmin sen joku hyväksyy vastineeksi ostettavasta tavarasta tai palvelusta. On tunnettu historiallinen tosiasia, että jo varhaisimmat saveen kirjoitetut dokumentit olivat useimmiten velkadokumentteja; kuka on velkaa, kenelle, ja kuinka paljon.

Perinteinen edustuksellinen raha

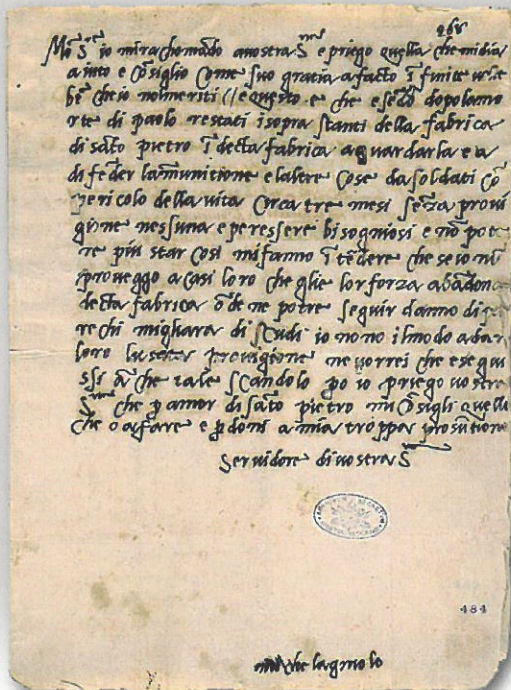
Edustuksellisen (tai symbolisen) rahan katsotaan syntyneen antiikin Sumerissa noin 4 000 vuotta sitten, missä pieniä lampaita tai vuohia tarkoittavia savipolteja käytettiin kaupankäynnissä oikeiden eläimien sijaan. Ajan oloon näitä polteja suljettiin pallomaisiin saviastioihin, jotka sisälsivät niihin merkityn määrän näitä polteja. Astian todella sisältämien poltten määrän varmistaminen oli mahdollista vain joko astiaa ravistelemalla arvaten tai rikkomalla astia. Oli siis

epäilyksen alaista, oliko astiassa siihen merkitty määrä polteja. Koska väärän määrän merkitseminen astiaan tai saman eläimen myyminen kahdesti oli ankarasti rangaistavaa ja loukkasi yhtä tai useampaa jumalaa, oli määrrien väärentäminen varsin harvinaista.

Myöhemmin ristiretkien aikaan Salomonin Temppelin Ritariit perustivat edustuksellisen pankkisetelijärjestelmän, jotta pyhiinvaeltajat saattoivat suojautua ryöstelyltä matkallaan pyhään maahan.

Pyhiinvaeltajat tallettivat haluamansa määrän kultaa tai hopeaa johonkin Euroopan Temppeleitä luostariin tai toimistoon ja saivat vastineeksi kirjallisen salakielisen dokumentin, jonka he sitten saattoivat lunastaa temppeleitä toimistossa saavuttuaan pyhään maahan. Tämä oli siis eräänlainen keskiajan matkashekkijärjestelmä. Kyseiset arvopaperit olivat usein lukutaidottomille maantierosvoille lunastuskelvottomia ja siten arvottomia eikä niitä siksi ryöstetty.

Kuva 1. Sumerilainen polteja sisältävä avattu savipallo. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 2. Temppeleitä laadittu luottotodistus. Nämä dokumentit laadittiin koodikielellä, jonka vain temppeleitä tuntevat ja näiden aitous oli todennettavissa. Myöskään näitä varhaisia luottotodistuksia ei ole juurikaan säilynyt, kuvan kappale on peräisin Vatikaanin arkistoista. Kuvan muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 3. Pohjoisen Song-dynastian keisari Taizong'in aikainen (976 – 997) paperiraha Jiaozi (交子), maailman vanhin tunnettu paperirahatyypin. Kuvan setelin nimellisarvo on kuvituksen perusteella 10 cashia. Äärimmäisen harvinainen, tunnetaan vain museokappaleita. Lähde: <http://eujinmsia.blogspot.fi/2009/02/song-dynasty-jiaozi-and-huizi.html>. Kuvan muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 4. Kiinalaisia cash-rahvoja.

Kiina oli ensimmäinen maa maailmassa, joka käytti paperirahaa; Jiaozirahaa. Tämä on varsin luonnollista, koska juuri kiinalaiset keksivät paperin. Jiaozin historiaa juontaa pohjoiseen Song-dynastiaan (960-1127). Chengdu:n kauppiat käyttivät aikaisinta tunnettua paperirahaa, jota kutsuttiin nimellä Jiaozhi, metallirahan korvaajana. Jiaozin saaman suuren suosion takia Chengdu:n paikallishallinto perusti varhaisimman hallintonsa säästöpankkiyksikön nimeltään Jiaozhi-toimisto. Termiä Jiaozhi alettiin tällöin käyttämään ylesterminä rahalle. Vuonna 1023 Song-dynastia julkaisi omia virallisia Jiaozhi-seteleitään samalla kieltäen yksityisen setelinannon.

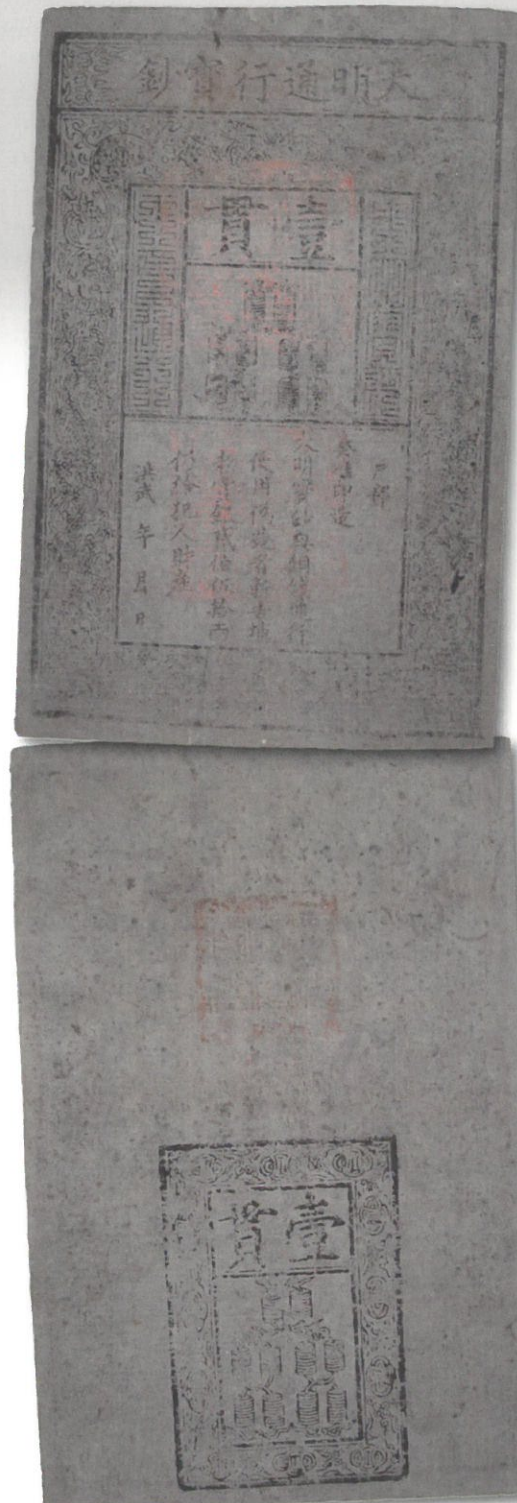
Paperiraha oli hyvin suosittua myöhempien dynastioiden, kuten Yuan (1271-1368), Ming (1368-1644), ja Qing (1644-1911), aikana, mutta se ei koskaan syrjäyttänyt metallirahaa, vaan kiersi sen rinnalla. Kaikille tutut pyöreät, neliöreikäiset rahat olivat käytössä Kiinassa yli 2 000 vuotta, myöhäiselle Qing-dynastian aikaan asti.

Vaikka varhaisia Jiaozhi-seteleitä ei juurikaan ole keräilymarkkinoilla saatavilla, on niiden valtiollisia seuraajia eli Ming-dynastian aikaisia 1300-luvun lopulla painettuja 1 kuanin seteleitä kaupan silloin tällöin. Ensimmäiset Ming-

setelit ilmaantuivat liikenteeseen vuonna 1374, ja niiden liikkeellelaskija oli juuri tätä tehtävää varten muodostettu ”arvokaiden papereiden valvontatoimisto”. Seteleitä kutsuttiin nimellä ”Ta Ming T’ung Hsing Pao Ch’ao” eli Suuren Mingin arvokkaiksi papereiksi. Tänä aikana hallinneen keisari T’ai-tsu:n hallitsijanimi oli Hung-wu. Vuosina 1374 – 1426 laskettiin liikkeelle ilmeisesti yli 60 erilaista seteliä.

Aluksi setelit eivät olleet vaihtokelpoisia kolikoiksi. Keisari Hung-wu:n hallintoaikana (1368-1398) laskettiin liikkeelle 100, 200, 300, 400, 500 ja 1000 cash:in seteleitä. Suurin seteli 1000 cash:ia eli 1 kuan (kwan) oli samanarvoinen kuin 1000 pronssirahaa (kaikkien tuntema valettu pyöreä pikkuraha, jonka keskellä on neliskantainen reikä) tai yksi unssi puhdasta hopeaa. Suuriarvoisin 1 kuanin seteli on myös suuri kooltaan, noin 23 cm leveä ja 34 cm korkea, mikä tekee erään suurikokoisimmista koskaan kiertäneistä käyttöseteleistä.

Pelkkää onnea ei paperiraha-aika ollut. Paperirahan runsas liikkeellelasku johti kuitenkin jo Song-dynastian aikana ja erityisesti Ming-dynastian lopulla 1400-luvulla myöhemminkin aiheeseen liittyvään ongelmaan eli inflaatioon, minkä vuoksi lopulta ihmiset eivät enää

Kuva 5. Ming-dynastian Hung-wu-hallinnon aikainen 1 kuan:in (1 000 cashia) seteli ajalta 1368 – 1398. Tämän setelin arvo on noin 6 000 €
Kuva: Jorma J.Imppola, SeAMK

halunneet hyväksyä paperirahaa. 1300-luvun lopulla unssi hopeaa maksoi 35 nauhaa (3 500 cash) paperirahaa. 20 vuotta myöhemmin unssi hopeaa maksoi jo 80 nauhaa (8 000 cash) paperirahaa. Paperirahan arvon aleneminen kiihtyi, kunnes 1400-luvun puolessavälissä unssi hopeaa maksoi jo 1 000 nauhaa (100 000 cash) paperirahassa. Tällöin rupesi hopea korvaamaan paperirahan vaihdon välineenä, ja vähitellen setelit katosivat liikenteestä.

Vuoden 1455 jälkeen eivät kiinalaiset historian lähteet enää mainitse paperirahaa. Näin ollen 1450-luvun puolivälissä päätettiin kaikesta paperirahasta luopua ja palata takaisin arvonsa säilyttävään metallirahaan. Kaikki seteliraha kerättiin pois rahaliikenteestä, mitätöitiin ja hävitettiin. Paperirahan tuli Kiinassa käyttöön uudelleen vasta Qing-dynastian aikana 1600-luvulla.

Eurooppaan paperiraha tuli Ruotsin kautta 1660-luvulla. Ruotsin rahajärjestelmä perustui alun perin kahteen jalometalliin - kultaan ja hopeaan. Näin ollen tuli kaikki raha lain mukaan olla tehtyä joko hopeasta tai kullasta. Koska ”sallittua” pitoisuutta ei oltu laissa erikseen määrätty, heikkeni hopeinen vaihtoraha heikkenemistään ja kurjimmillaan oli hopearahoissa vain 9/1000 hopeaa. 1630-luvulla tuli asiaan muutos, kun kuparin käyttö

rahametallina sallittiin, kuitenkin sillä edellytyksellä, että rahassa oli sen nimellisarvoa vastaava määrä kuparia. Ruotsi oli menettänyt valtavasti hopeaa sotakuiluina ja -korvauksina ja koska Ruotsilla oli käytössään Stora Kopparbergetin valtaiset kuparivarat, haluttiin tuottaa suuria määriä kuparirahaa rahaliikenteen tarpeisiin. Perusrahana pysyi vielä hopeataaleri, mutta hopeamääräistä kuparirahaa ryhdyttiin valmistamaan suuria määriä.

Koska pienehköjen kuparirahojen valmistaminen valtavana määrinä oli työlästä, ruvettiin myös tekemään suuria hopeataalerimäärisiä kuparirahoja, ploojuja. Näitä valmistettiin ja käytettiin vajaan 150 vuoden ajan ja niiden painot vaihtelivat vajaan puolesta kilosta liki 20 kiloon.

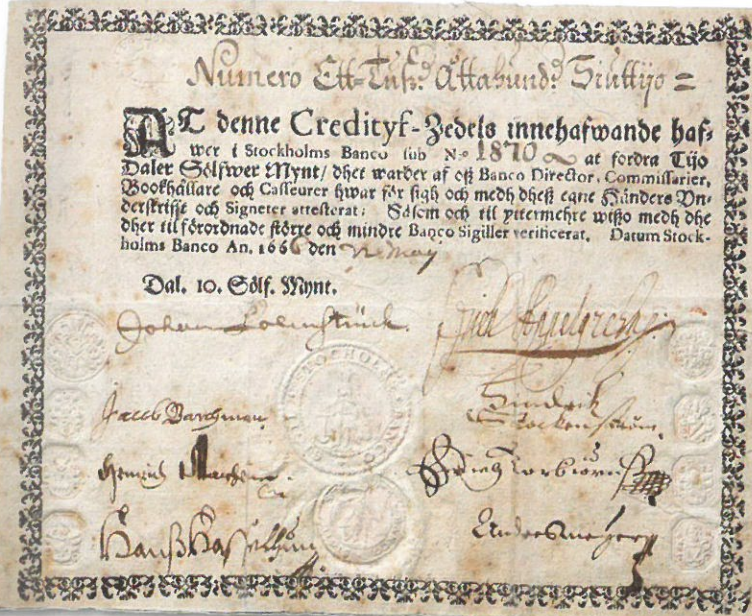
Koskapa suurempien transaktioiden tekeminen tällaisilla massiivisilla rahoilla oli hankalaa, tulivat setelit käyttöön. Aluksi setelit olivat talletustodistusten kaltaisia, ja ne saattoi lunastaa rahalaitoksissa nimellisarvostaan niin halutessaan. Heti alusta pitäen ongelmaksi muodostui se, että seteleitä laskettiin liikkeelle enemmän, kuin mitä niitä kyettiin lunastamaan. Ensimmäinen liikkeellelaskija, Johan Palmstruchin vuonna 1657 perustama pankki Stockholms Banco, menikin tämän takia konkurssiin.

Vuodesta 1661 alkaen Stockholms Banco:n tallettajat saivat talletustensa vastikkeeksi luottoseteleitä (kreditivsedlar) metallirahan asemesta. Ensimmäisen sarjan setelit olivat kaikki käsin allekirjoitettuja, mutta toisessa sarjassa allekirjoituksia oli painettu. Näistä seteleistä tuli hyvin suosittuja, koska ne olivat varsinkin ploomurahoihin verrattuna hyvin kevyitä ja käytännöllisiä. Pankki ryhtyi painamaan ja lainaamaan seteleitä jatkuvasti vuonna 1663, ja pian lainojen määrä ylitti talletusten määrän.

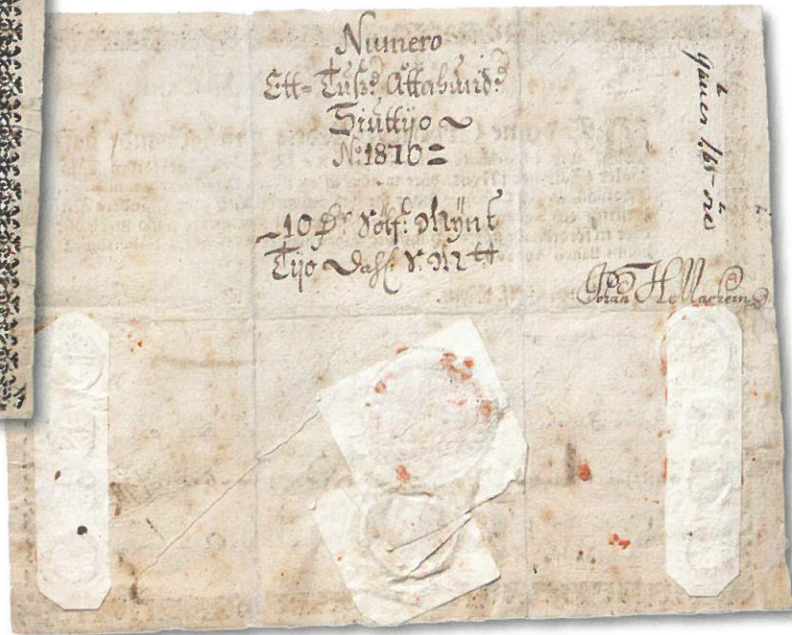
Lokakuussa 1664 pankki romahti laskettuaan liikkeelle liian paljon seteleitä ilman tarvittavia vakuuksia. Palmstruch ei kyennyt hyvittämään talletuksia, koska seteleiden arvo oli seteleiden haltijoiden ”pankkipaniikin” takia romahtanut. Ruotsin hallitus ja valtiopäivät ottivat pankin hallintaansa, vähensivät annettujen lainojen määrää ja vaihtoivat pankin seteleitä metallirahaksi. Pankin likvidointi saatiin päätökseen vuonna 1667 ja Palmstruch vangittiin syytettynä pankin tappioista ja tuomittiin ikuiseen karkotukseen tai kuolemaan. Tuomio muutettiin vankeudeksi ja vuonna 1670 hänet armahdettiin. Palmstruch kuoli vain vuotta myöhemmin 60-vuotiaana.

Kuva 6. 10 Daler S.M. 1644, Tumban ruukkimuseon kappale. Paino 19,7 kg. Raha vastasi aikanaan noin puolen lehmän arvoa. Kuuvan muokkaus Jorma J. Impola, SeAMK.

Kuva 7. Palmstruchin pankin 100 hopeataalerin seteli vuodelta 1666. Myyty Myntauktioner i Sverige AB:n huutokaupassa syyskuussa 2019 noin 40 000 € hintaan. Seteliä tunnetaan noin 20 kpl. Kuva: <https://media.numisbids.com/sales/bosted/mis/033/image00715.jpg> Kuuvan muokkaus Jorma J. Impola, SeAMK.

17. syyskuuta 1668 pankin omistus siirrettiin Ruotsin hallitukselle ja siitä muodostui Ruotsin valtionpankki. Kun valtionpankki laski myöhemmin liikkeelle omia seteleitään, toistui sama ongelma ja pian paperirahaa arvostettiin huomponpaan kurssiin kuin nimellisarvoonsa. Pahimmillaan Ruotsissa (ja siis Suomesakin) 1700-luvulla oli liikkeellä neljän arvoista rahaa. Perusraha oli kansainvälisesti arvonsa pitävä hopeataalari (Daler S.M.). Sitä heikompi oli kuparitaalari (K.M.), joita tarvittiin noin 2,5 yhtä hopeataalaria kohti. Paperitaalari oli tätäkin heikompi, ja sen arvo vaihteli. Lisäksi oli liikkeellä hieman kultadukaatteja, jotka olivat hyvin arvostettuja.

Myös muissa maissa, joissa laskettiin liikkeelle seteleitä, laski niiden ostovoima pian liiallisen liikkeellelaskun takia reilusti alle alkuperäisen ostovoiman. Erityisen suosituksi tuli sotilasmienojen ja muiden sotakulujen kattaminen laajamittaisella paperirahan liikkeellelaskuna. Myöskin vihollismaan talouden horjutusyrityksiä laajamittaisella väärennetyn paperirahan liikkeellelaskulla tapahtui ensin Napoleonin ja myöhemmin Natsi-Saksan toimesta.

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa useimmat valuutat olivat esimerkiksi edustuksellisesta rahasta, koska ne perustuivat kultakantaan, missä setelit oli lunastettavissa (ainakin teoriassa) kiinteässä suhteessa kultaan. Käytännössä monet valtiot pyrkivät rajoittamaan tällaisia lunastuksia tavalla tai toisella.

Myös Suomen autonomian ajan markka-arvoiset setelit olivat edustuksellisia, koska ne olivat aluksi (mallit 1860 – 1875) hopeakantaisia ja myöhemmin (mallit 1878 – 1909) kultakantaisia.

Kuva 9. 1 000 kultadollarin seteli mallia 1882. Huomaa teksti "There has been deposited in the Treasury of the United States One Thousand Dollars in gold coin repayable to the bearer on demand" = Yhdysvaltain valtionvarantoihin on talletettu 1 000 dollaria kultaraboina, joka on vaadittaessa takaisin maksettavissa haltijalle. Tämä kyseinen seteli myytiin Heritage-huutokaupassa toukokuussa 2022 vajaalla 500 000 dollarilla. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma J. Impola, SeAMK.

Kuva 10. 100 markan seteli mallia 1862. Huomaa teksti "Tästä setelistä maksaa Suomenmaan Pankki vaadittaessa SATA markkaa hopenassa". Tämän setelin arvo on kuvan setelin kuntoisena noin 6 000 €. Seteli on Michael Wideniuksen kokoelmasta. Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

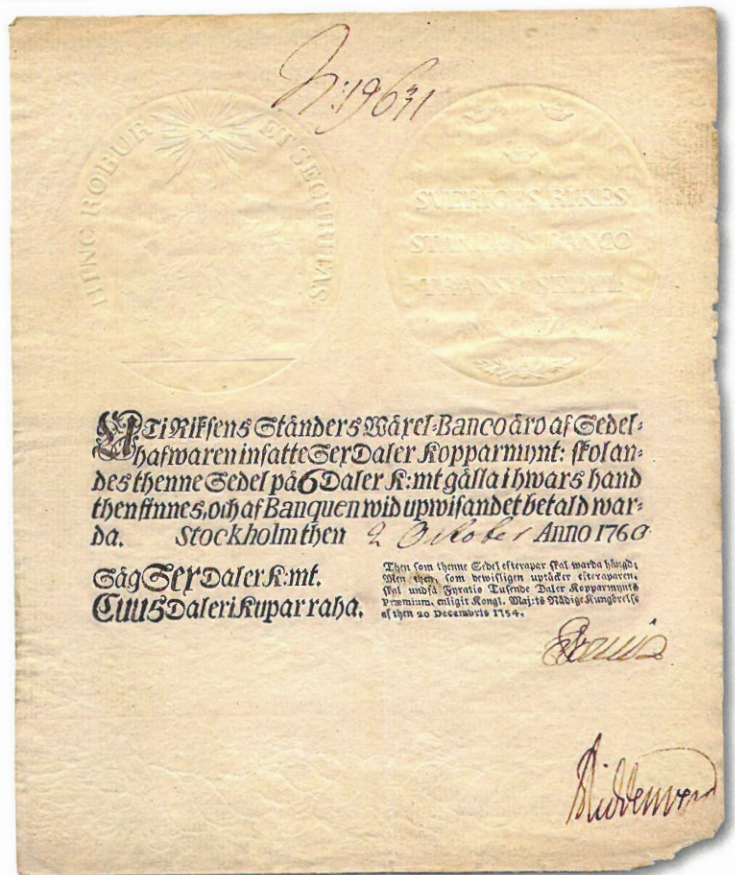

Luottoraha

Luottoraha on mikä tahansa vaade fyysistä tai juridista henkilöä kohtaan, jota voidaan käyttää hyödykkeiden tai palveluiden ostamisen. Luottoraha eroaa vastike- tai fiat-rahasta kahdella tavalla: se ei ole maksettavissa vaadittaessa ja on olemassa riski, että luoton todellinen arvo suoritettaessa ei ole yhtenevä ostohetken oletuksen kanssa. Tämä riski on olemassa molempiin suuntiin ja koskettaa sekä ostajaa että myyjää.

Ensinnäkin voi olla, että velkasitoumuksen antaja ei maksa. Suuressa määrin tämä aiheuttaa tuhoisia seurausvaikutuksia. Jos valmistajat ja palveluntuottajat eivät saa maksua tuottamistaan asioista, heillä ei ole mahdollisuuksia ostaa tuotannon tekijöitä tuottaakseen uusia tuotteita tai palveluita. Tämä pienentää tuotantoa/tarjontaa, nostaa hintoja ja lisää työttömyyttä aikaansaaden mahdollisesti stagflaatiojakson. Äärimmäisessä tapauksessa laajalle levinneet häiriöt voi aiheuttaa epäluottamusta luottolaitoksia kohtaan ja johtaa taloudelliseen lamaan. Esimerkiksi luottojärjestelyiden väärin-

Kuva 8. 6 daler kopparmynt 1760. Kuva: <http://www.tumbabruks-museum.se/jpg/6dalerkmt1760.jpg> Kuvan muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

käytön katsotaan ollen eräs merkittävä syy niin 1930-luvun suureen lamakauteen kuin viimeksi vuoden 2008 finanssikriisiin.

Toinen riskien lähde on aika. Luottoraha on lupaus maksusta tulevaisuudessa. Jos vaateen korkokanta ei kompensoi inflaation (tai deflaation) aiheuttamia kokonaiskustannuksia, saa myyjä odottamaansa vähemmän todellista arvoa. Jos saatavan korkokanta on ylikompensoiva, maksaa ostaja enemmän kuin oli odottanut.

Viimeisten kahden vuosisadan aikana luottoraha on tasaisesti noussut rahan luomisen päälähteeksi korvaten asteittain ensin hyödykerahan ja sitten edustuksellisen rahan. Luottorahan erityisongelma on se, että sen tarjonta kehittyy liiketoimintasykliin mukana. Kun lainoittajat ovat optimistisia erityisesti alhaisen velkaantumistasteen tilanteessa he lisäävät lainaus-toimintaansa mikä luo lisää rahaa. Tämä voi aiheuttaa inflaatiota, markkinoiden ylikuumentumista ja jopa markkinakuplia. Luotonantajien ollessa pessimistisiä vaikkapa liiallisen velkaantumistasteen takia he vähentävät luotonantoaan ja rahamarkkinat tiukentuvat. Tätä seuraa

usein markkinoiden taantuminen, josta seuraa konkurssseja.

Esimerkki luottorahasetelistä, mikä ei ole laillinen maksuväline, löytyy Skotlannista, missä luotettujen pankkien liikkeelle laskemat setelit toimivat maksuvälineinä.

Skotlanti ei teknisesti tunnusta mitään laillista maksuvälinettä, mutta nämä yksityiset luottosetelit kiertävät maan laajuisesti. Kolme merkittävää skottilaista pankkia, jotka eivät ole keskuspankkeja tai hallituksen takaamia, laskevat liikkeelle näitä yksityispankkiseteleitä.

Fiat-raha

Fiat-raha tarkoittaa rahaa, jonka arvo perustuu ainoastaan hallinnon luomiin säännöksiin tai lakeihin, eikä mihinkään konkreettiseen asiaan. Termi tulee latinan sanasta fiat, joka on latinankielisen fiō-verbin passiivimuoto: "tulkoon" tai "tapahtukoon". Fiat-raha on siis mikä tahansa raha, jonka arvo on määritelty lainsäädännöllisin keinoin kiinteän kullalla, hopealla tms. hyödykkeellä lunastettavuuden sijaan. Fiat-raha syntyy, kun luottosetelit (tyypillisesti keskuspank-

kien liikkeelle laskemia, kuten vaikkapa Euroopan keskuspankkijärjestelmän liikkeelle laskemat eurosetelit) määritellään virallisissa asetuksissa (fiat) hyväksyttäväksi ja virallisesti tunnustetuksi maksuvälineeksi.

Fiat-raha voi symbolisesti olla taattu valtiovallan lupauksella tai varallisuudella, muttei kuitenkaan tarkasti määritellysti, kuten oli kultakannassa tyyliin "10 markkaa kullassa". Fiat-rahaa ei siis voi vaihtaa mihinkään hyödykkeeseen kiinteään kurssiin, ainoastaan toisiin saman hallinnon fiat-rahoihin tyyliin sadan euron setelillä saa kaksi 50 euron seteliä. Fiat-rahoilla käydään keskenään kauppaa kansainvälisillä valuutta- ja hyödykemarkkinoilla alati muuttuviin päivän hintoihin. Poikkeus tähän sääntöön on tilanne, jossa valuutat on kiinnitetty toisiinsa; esimerkkinä 1990-luvun alun tilanne, jossa Liettua sitoi uuden vuosina 1994 - 2002 valuuttansa litan USA:n dollariin suhteessa 1 USD = 4 LIT. Näin ollen yhdellä U.S. dollarilla sai aina 4 litaa, mutta litan ja muiden valuuttojen suhde muuttui samassa suhteessa kuin dollarin suhde näihin valuuttoihin.

Kuva 11. The Royal Bank of Scotland'in 100 punnan seteli. Lähde: http://europebanknotes.blogspot.fi/2013/02/the-royal-bank-of-scotland-100-pounds_2.html Kuuvan muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 12. Japanin 10 000 yen mallia 1958. Vielä käypä, mutta korvattiin uudella mallilla vuonna 1984. Kuva: <http://banknoteworld.com/banknote/japan/10,000%20Yen/8088> Kuuvan muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 13. Liettuan 10 litan seteli mallia 1991. Laskettu liikkeelle vuonna 1993. Korvattiin ankean ulkonäkönsä ja huonon teknisen laatunsa takia pian uudella mallin 1993 versiolla. Kuva: <http://robertsworldmoney.com/images/lithuania10litulargebooklet1991.jpg> Kuvien yhdistely ja muokkaus Jorma J. Imppola, SeAMK.

Useimmat (eivät kuitenkaan kaikki) fiat-rahast on hyväksytty kansainvälisillä markkinoilla johonkin arvoon. Niillä käydään kauppaa epäsuorasti mistä tahansa kansainvälisesti saatavilla olevasta tuotteesta tai palvelusta. Jos esimerkiksi eurooppalainen yritys X haluaa ostaa 10 000 Sony-hilavitkutinta Japanista yhteensä 100 miljoonan JPY:n hintaan, on yrityksen ensin ostettava tarvittavat 100 miljoona yeniä valuuttamarkkinoilta euroilla ja sitten suoritettava kyseinen yen-määräinen maksu Sony:lle. Toinen vaihtoehto on, että ostajayritys X ja Sony neuvottelevat keskenään euron ja yenin vallitsevan arvosuhteen mukaisen eurohinnan toimitukselle, jolloin maksu on suoritettavissa suoraan euromääräisenä.

Edustuksellinen, luotto- ja fiat-raha tarjoavat kaikki ratkaisunsa reaalikatteisen rahan ongelmiin ja rajoitteisiin. Riippuen lainsäädännöstä tarve rahan fyysiseen kuljettamiseen on joko vähäistä tai olematonta – rahan sähköinen siirtäminen saattaa hyvin riittää, ja nykysuuntaus tuntuu olevan vahvasti tämän suuntainen. Luotto- ja fiat-rahaa voidaan luoda teoriassa rajattomasti, joten kauppavolyymissä ei ole mitään rajoitteita. Miltei kaikki maailman valtiot olivat siirtyneet fiat-

rahaan vuoteen 1976 mennessä. Usein tämä siirtyminen tapahtui vaiheittain.

Fiat-raham fyysinen olomuoto (seteli-raha tai kolikot) voi helposti vahingoittua tai jopa tuhoutua. Kuitenkin fiat-rahalla on se etulyöntiasema edustukselliseen tai reaalikatteiseen rahaan verrattuna, että samat lait, jotka luovat sen voivat myös määrittää säännöt sen korvaamisesta vahingoittumisen tai tuhoutumisen tapauksissa. Esimerkiksi Suomen Pankki tekee päätöksen rikkinäisten tai vahingoittuneiden setelien lunastamisesta Euroopan keskuspankin päätöksen (EKP/2003/4) 3 artiklan mukaisesti.

Rikkinäisellä setelillä tarkoitetaan tässä yhteydessä setelin osaa, joka on pinta-alaltaan yli puolet alkuperäisestä setelistä. Sillä tarkoitetaan myös seteliä, josta on jäljellä vain puolet tai vähemmän kuin puolet, mutta asiakas näyttää toteen, että puuttuvat osat ovat tuhoutuneet.

Miten siis rahasta tuli nykyisen kaltaista? Erilaisten paperirahojen liikellelaskijat havaitsivat, että liikellelaskettuja seteleitä ei koskaan tuoda lunastettaviksi suuria määriä kerralla. Tästä seurasivat johtopäätökset:

1) Seteleitä voi olla liikkeellä enemmän kuin holvissa on kultaa ja hopeaa

2) Metallilla lunastaminen voidaan lopettaa kokonaan, koska yleisö käyttää seteleitä tottumuksesta, mistä seuraa, että rahan arvo ja käyttökelpoisuus on pelkätään luottamuksen ja vakiintuneen tavan varassa.

Tästä ollaan tultu nykytilanteeseen, jossa aluksi vain sota-aikojen ja muiden poikkeustilanteiden järjestelystä on tullut vallitseva käytäntö. Saamaoikeudesta rahaan on tullut rahaa! Aluksi raha oli sama kuin fyysinen kulta ja hopea ja seteliraha oli saamaoikeus näihin. Seuraavassa vaiheessa seteleistä itsestään tuli rahaa.

Suppeimman mahdollisen rahakäsitteen mukaan nykyään raha on Keskuspankin velkaa, joka on pankin saamia keskuspankilta (talletuksia) ja liikkeessä olevia seteleitä. Se on pankkien rahaa; pankit hoitavat useimmat keskinäiset maksunsa keskuspankkirahalla, käytännössä keskuspankissa olevilla talletuksilla. Kyseessä on hyvin erikoislaatuinen velka, koska setelirahalla ei ole korkoa eikä eräpäivää. Nykyään on kuitenkin varsin vaikea sanoa, mihin setelinhaltijalla on saamaoikeus maailmassa, jossa ei enää ole kulta- eikä hopeakantaa.

Jorma J. Imppola, SeAMK